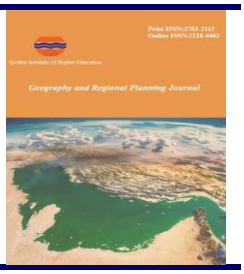
Iranian Association of Geopolitical

**Geography and Regional Planning**

ISSN (Print): 2783-2112 - ISSN (Online): 2228-6462

Homepage: https://www.jgeoqeshm.ir/



# Boyer Ahmad Tribe and Security and Geopolitical Threats; From the Constitutional Era to the Islamic Revolution (1285-1357)

**Dariush Mozaffar[1], Hamidreza Haghighat✉[2], Abdolamir Jorfi[3]**

1 Department of Political Science, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran. Email: d32888734@iau.ac.ir

2 Department of Political Science, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran. Email: hamidrezahaghighat@iau.ac.ir

3 Department of Political Science, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran. Email: abdolamir.jarfi@iau.ac.ir

**ARTICLE INFO**

**Article type:**
Research Paper

**Article history:**
Received: September 5, 2026
Revised: October 3, 2026
Accepted: November 12, 2026
Published online: November 14, 2026

**Keywords:**
Boyer Ahmad
National Security
Power Struggle
Center-Periphery
Constructivism

**Abstract**

This research aims to analyze the relationship between the Boyer Ahmad tribe and Iran's national security during the period 1978-1979. The necessity of this study is that despite structural changes in the tribal system, the cultural and identity ties of these regions continue to affect national cohesion and the recognition of the country's vulnerability to foreign threats. The main issue of the research is to explain the conflict between the "central narrative" (the tribe's threat perception) and the "peripheral reality" (the tribe's defense of its lifeworld). The research method is descriptive-analytical with a political sociology approach and a structuralist theoretical framework that uses the "Alaklang Qadr" model to qualitatively analyze historical sources. The research hypothesis is that, contrary to the official narrative of the Qajar and Pahlavi governments, the Boyer Ahmad tribe, although at times the source of local insecurity, has ultimately remained committed to Iran's national security and territorial integrity. The research findings show that the tribe's military confrontations with the central government were not due to divergence or separatism, but rather a rational reaction to restore balance to the balance of power and protect identity against authoritarian modernization. Historical evidence testifies that the Boyer Ahmad tribe distinguished between "anti-state" and "de-nationalism" and has always moved on the path of patriotism. Finally, the failure of the forced integration model during the Pahlavi period led to a change in the base of power from the "Ilkhani" institution

**How to cite:** Mozaffar, D., Haghighat, H. & Jorfi, A. (2026). Boyer Ahmad Tribe and Security and Geopolitical Threats; From the Constitutional Era to the Islamic Revolution (1285-1357). Geography and Regional Planning, 16(4),230-246. https://doi.org/10.22034/jgeoq.2026.600975.4536

© Author(s) retain the copyright and full publishing rights

DOI: https://doi.org/10.22034/jgeoq.2026.600975.4536

**Publisher:** Qeshm Institute of Higher Education

## Introduction

A constitution occupies a central position in every legal system, defining institutional arrangements, rules of governance, the powers of authorities, and the relationship between the state and political society. Constitutional revision is essential because it allows the legal framework to respond to political, social, and economic transformations and address institutional deficiencies. However, revision is not merely a legal mechanism; it is an arena in which popular will, political power, democratic principles, and the continuity of government intersect. Iran's Constitutional Revolution established the principles of the rule of law and the limitation of power through a written constitution, although the 1906 Constitution lacked a clear revision procedure. The Constitution of the Islamic Republic, adopted in 1979, introduced a new framework, while Article 177, added in 1989, specified the process for constitutional revision. This framework has raised questions about public participation, the authority of unelected institutions, and the balance between constitutional stability and change. This study compares the two periods to examine how revision structures affect popular sovereignty and explores the structural obstacles to people-centered constitutional reform in Iran.

## Methodology

This study adopts a qualitative approach and a comparative-analytical method. Data were collected through library and documentary research, including the Constitutional Era Constitution, the Constitution of the Islamic Republic of Iran, the Revising Council's deliberations, and relevant legal literature. Legal-institutional and comparative analyses examined revision procedures, institutional composition, presidential roles, unalterable principles, and public participation.

## Results and Discussion

The findings reveal that the relationship between the Boyer-Ahmad tribe and Iran's national security from 1285 to 1357 cannot be explained simply as conflict between a rebellious periphery and a threatened state. Through the power-seesaw model, the tribe's political and military actions appear as efforts to restore balance when centralization, forced settlement, disarmament, and coercive modernization undermined local autonomy and identity. During the late Qajar period, the tribe alternated between cooperation and military independence, sometimes providing security where the central government was weak. Under Reza Shah, resistance, including the 1309 Tang-e Tameradi conflict, reflected the defense of tribal livelihood and identity rather than separatism. After 1320, changing alliances and internal divisions reshaped this balance. The 1342 Gajestan uprising and subsequent establishment of the General Governorship of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad demonstrated local agency and the state's administrative response. The findings also identify a gradual shift in leadership: local figures and khans gave way to religious authority, particularly Ayatollah Malek-Hosseini, whose legitimacy connected tribal demands with the revolutionary movement. Overall, the evidence indicates that opposition to central policies did not mean rejection of Iran's territorial integrity.

## Conclusion

This study examined the relationship between the Boyer-Ahmad tribe and Iran's national security from 1285 to 1357, demonstrating that the tribe's conduct should not be interpreted as separatism or permanent opposition to the state. The findings support the central hypothesis that, despite episodes of local insecurity, the tribe remained committed to Iran's national security and territorial integrity. Through the power-seesaw model, its military and political confrontations are understood as rational responses to coercive centralization, forced settlement, and policies that threatened its livelihood, autonomy, and collective identity. The evidence also highlights the importance of distinguishing opposition to a government from rejection of the country itself. Boyer-Ahmad resistance to central authorities did not necessarily challenge Iran's national existence; rather, it sought to preserve the tribe's position within the country's political geography. The study further concludes that official labels such as "rebellious" and "outlaw" obscured the tribe's livelihood-based and identity-based reasoning and prevented recognition of its potential contribution to national security. Under the Pahlavi state, the balance of power passed

through military confrontation, political re-emergence after 1320, and subsequent bureaucratic integration. Although these policies weakened traditional tribal leadership and military capacity, they did not eliminate identity-based energies. By 1357, religious authority, particularly Ayatollah Malek-Hosseini, provided a new point of connection between the periphery and the national revolutionary movement. The tribe's participation in the Islamic Revolution therefore represented a national political engagement rather than merely a local demand. Overall, sustainable security in peripheral regions requires moving beyond coercive control toward recognition, meaningful participation, and respect for cultural identity. Reconsidering tribal history through the center-periphery perspective and applying the power-seesaw model to contemporary crises may help prevent identity claims from becoming security conflicts and strengthen the relationship between local communities and the national state..

**Ethical considerations**

**Following the principles of research ethics**

The authors have observed the principles of ethics in conducting and publishing this scientific research, and this is confirmed by all of them.

**Data Availability Statement**

Data available on request from the authors.

**Acknowledgements**

First author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article

Second author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article

Third author: Preparation of samples, conducting experiments and collecting data, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, preparing a draft of the article

**Ethical Considerations**

The authors affirm that they have adhered to ethical research practices, avoiding plagiarism, misconduct, data fabrication or falsification, and have provided their consent for this article's publication.

**Funding**

This research was conducted without any financial support from Payam Noor University.

**Conflict of Interest**

The authors declare no conflict of interest



فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی منطقه ای

شاپا چاپی: ۶۴۶۲- ۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۲۱۱۲ -۲۷۸۳

Homepage: https://www.jgeoqeshm.ir/

انجمن ژئوپلیتیک ایران

# ایل بویراحمد و تهدیدات امنیتی و ژئوپلیتیکی؛ از مشروطه تا انقلاب اسلامی (۱۳۵۷-۱۲۸۵)

**داریوش مظفر[۱]، حمیدرضا حقیقت✉[۲]، عبدالامیر جرفی[۳]**

۱ گروه علوم سیاسی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران. رایانامه:d32888734@iau.ac.ir

۲ نویسنده مسئول. گروه علوم سیاسی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران. رایانامه:hamidrezahaghighat@iau.ac.ir

۳ گروه علوم سیاسی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران. رایانامه: abdolamir.jarfi@iau.ac.ir

**اطلاعات مقاله**

**نوع مقاله:** مقاله پژوهشی

**تاریخ دریافت:** ۱۴۰۵/۰۶/۱۴

**تاریخ بازنگری:** ۱۴۰۵/۰۷/۱۱

**تاریخ پذیرش:** ۱۴۰۵/۰۸/۲۱

**تاریخ انتشار:** ۱۴۰۵/۰۸/۲۳

**کلیدواژه ها:**

بویراحمد

امنیت ملی

آلاکلنگ قدرت

مرکز-پیرامون

سازه‌انگاری

**چکیده**

این پژوهش با هدف واکاوی نسبت میان ایل بویراحمد و امنیت ملی ایران در بازه زمانی ۱۲۸۵-۱۳۵۷ انجام شده است. ضرورت این مطالعه از آن روست که علی‌رغم تحولات ساختاری در نظام ایلی، پیوندهای فرهنگی و هویتی این مناطق همچنان بر انسجام ملی و شناخت زمینه‌های آسیب‌پذیری کشور در برابر تهدیدات بیگانگان تأثیرگذار است. مسئله اصلی تحقیق، تبیین تضاد میان «روایت مرکز» (تهدیدانگاری ایل) و «واقعیت پیرامون» (دفاع ایل از زیست‌جهان خود) است. روش پژوهش، توصیفی-تحلیلی با رویکرد جامعه‌شناسی سیاسی و چارچوب نظری سازه‌انگاری است که با بهره‌گیری از مدل «آلاکلنگ قدرت» به تحلیل کیفی منابع تاریخی می‌پردازد. فرضیه پژوهش بر این است که برخلاف روایت رسمی دولت‌های قاجار و پهلوی، ایل بویراحمد اگرچه در مقاطعی منشأ ناامنی‌های محلی بوده، اما در تحلیل غایی به امنیت ملی و تمامیت ارضی ایران پایبند مانده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد تقابل‌های نظامی ایل با دولت مرکزی، نه ناشی از واگرایی یا تجزیه‌طلبی، بلکه واکنشی عقلانی برای بازگرداندن تعادل به ترازوی قدرت و صیانت از هویت در برابر نوسازی آمرانه بوده است. شواهد تاریخی گواهی می‌دهند که ایل بویراحمد میان «دولت‌ستیزی» و «کشورزدایی» تفکیک قائل شده و همواره بر مدار میهن‌دوستی حرکت کرده است. در نهایت، شکست الگوی ادغام اجباری در دوره پهلوی، منجر به تغییر تکیه‌گاه قدرت از نهاد «ایلخانی» به «مرجعیت مذهبی» در آستانه انقلاب اسلامی و پیوند نظام‌مند این پیرامون با جریان انقلاب برای بازتعریف امنیت ملی گردید.

**استناد:** مظفر، داریوش، حقیقت، حمیدرضا و جرفی، عبدالامیر. (۱۴۰۵). ایل بویراحمد و تهدیدات امنیتی و ژئوپلیتیکی؛ از مشروطه تا انقلاب اسلامی (۱۳۵۷-۱۲۸۵). جغرافیا و برنامه ریزی منطقه‌ای، ۱۶(۴)، ۲۳۰-۲۴۶ DOI: 10.22034/jgeoq.2026.600975.4536

**ناشر:** موسسه آموزش عالی قشم

© نویسندگان.

## مقدمه

تحولات سده اخیر ایران، بازتاب تنش میان نوسازی مرکزگرا و سنتِ پیرامونی است. مسئله اصلی، تضاد تفسیری میان دولت مدرن و ایل بویراحمد از مفهوم «امنیت» است؛ جایی که کنش‌های ایلی در مرکز «ناامنی» تلقی شده، اما در پیرامون، دفاع از هویت و معیشت معنا می‌یافت. این پژوهش با رویکردی سازه‌انگارانه، به دنبال پاسخ به این پرسش است که الگوی کنشگری سیاسی بویراحمد (۱۲۸۵–۱۳۵۷) در نسبت با امنیت ملی و بر اساس مدل مرکز–پیرامون چگونه تبیین می‌شود؟ فرضیه تحقیق بر آن است که رفتارهای ایل ناشی از «عقلانیت معیشتی–هویتی» و تلاشی برای بازگرداندن تعادل به «آلاکلنگ قدرت» بوده است. لذا واگرایی‌های ظاهری، نه آنارشیسم، بلکه ابزاری برای صیانت از بقای سیاسی در جغرافیای ملی بوده که در لایه‌های بنیادین، به کیان و امنیت ملی ایران وفادار مانده است.

## پیشینه پژوهش و نوآوری

مطالعات صورت‌گرفته پیرامون ایل بویراحمد در پنج دسته اصلی قابل تحلیل است:

۱ . منابع کلاسیک: (حسینی‌منش، ۱۰۸۲ ق؛ فسائی، ۱۳۸۲) بر پایه جغرافیای سیاسی صفویه و قاجار؛

۲ . روایت‌های بومی: (باور، ۱۳۲۴؛ غفاری، ۱۳۷۴؛ طاهری، ۱۳۸۸) حاوی جزئیات زیسته؛

۳ . نخبگان آکادمیک بومی: (تقوی‌مقدم، ۱۳۷۷؛ سیاهپور، ۱۳۸۸؛ روشنفکر، ۱۳۹۷) که با نگاهی علمی به تاریخ سیاسی و نوسازی پرداخته‌اند؛

۴ . ناظران ملی: (صفی‌نژاد، ۱۳۶۸؛ نقیب‌زاده، ۱۳۸۰؛ بیات، ۱۳۸۹) در قاب دولت مدرن؛

۵. منابع خارجی: (ایوانف، ۱۳۹۳؛ فریدل و لوفلر) با رویکرد تطبیقی و هویتی.

علی‌رغم غنای این آثار، ادبیات موجود عمدتاً در بند «تاریخ‌نگاری روایی» مانده و از واکاوی «منطق سیاسی ایل» بازمانده است؛ لذا کنش‌های بویراحمد غالباً با برچسب تقلیل‌گرایانه‌ی «ناامنی» تحلیل شده و عقلانیتِ حاکم بر آن مغفول مانده است.

نوآوری پژوهش حاضر، عبور از دوگانه‌ی «آشوب/حماسه» از طریق تلفیق نظری «مرکز–پیرامون» و «سازه‌انگاری» است. این مقاله با ارائه «مدل آلاکلنگی قدرت»، برای نخستین بار معنای بین‌اذهانی امنیت نزد ایل و پیوند بنیادین آن با امنیت ملی ایران را در یک چارچوب علمی بازخوانی می‌کند.

## چارچوب نظری و مدل تحلیلی پژوهش

۱. سنتز نظری؛ مرکز–پیرامون و سازه‌انگاری: این پژوهش با یک «چرخش تحلیلی»، مدل کلاسیک مرکز–پیرامون را از رویکردی اقتصادی به یک «الگوی سیاسی–امنیتی» ارتقاء می‌دهد (سیف‌زاده، ۱۳۷۵: ۲۰۵). در این چارچوب، مرکز کانون «هژمونی بوروکراتیک» و ایل بویراحمد به دلیل ساختار گریز از مرکز، در وضعیت «پیرامونیتِ سخت» قرار می‌گیرد. مکمل این نگاه، رویکرد سازه‌انگاری است که امنیت را پدیده‌ای «برساخته» و «بین‌اذهانی» می‌بیند (عبدالله‌خانی، ۱۳۸۹: ۱۰۹؛ داودی، ۱۳۹۱: ۳۲). در این پارادایم، شکاف هویتی ناشی از بازنمایی ایل به مثابه «یاغی» توسط دولت و بازنمایی سلحشوری به مثابه «شرف» توسط ایل، مانع از شکل‌گیری «اجتماع امنیت» شده است.

۲.مدل تحلیلی آلاکلنگ قدرت: از تلاقی این دو نظریه، «مدل آلاکلنگی» استخراج می‌شود که نوسانات رفتاری ایل را در دو قطب همگرایی (مثبت) و واگرایی (منفی) تبیین می‌کند.

این مدل بر پایه سه پیوستارِ:

۱ . همزیستی/منازعه (طرد یا انطباق با قانون)؛

۲ . تعامل/تقابل (دیپلماسی یا اعتراض)؛ و

۳ . بیگانه‌ستیزی/بیگانه‌پرستی (سنجش واکنش به مداخله خارجی) عمل می‌کند.

در این مدل، بحران امنیتی زمانی به اوج می‌رسد که مرکز بخواهد با اعمال خشونت عریان، پویاییِ آلاکلنگ قدرت را متوقف کرده و تعادل را به نفع خود منجمد و ایستا نماید؛ اقدامی که واکنش قهرآمیز پیرامون را برای بازگرداندن موازنه و صیانت از بقای خود در پی دارد.

## تعریف مفاهیم کلیدی(بر پایه رویکرد سازه‌انگاری):

مفهوم امنیت:(Security) امنیت حالتی از فراغت از تهدید یا آمادگی برای رویارویی با آن است (آشوری، ۱۳۸۷: ۳۸). این مفهوم دارای دو ساحت است: «عینی» (حفظ تمامیت ارضی و جان و مال) و «ذهنی» (اطمینان از حفظ هویت و کرامت). امنیت ماهیتی نسبی و غیرمطلق دارد؛ به‌طوری‌که تحقق امنیت مطلق امکان‌پذیر نبوده و برداشت پژوهشگران از آن همواره تحت تأثیر شرایط، متغیر است (روشندل، ۱۳۸۷: ۱۴). در زیست‌جهان بویراحمد، امنیت ذهنی و احترام به ساختارهای عرفی، بر امنیت عینی اولویت دارد.

امنیت ملی از منظر مرکز (دولت): از دیدگاه دولت‌های قاجار و پهلوی، امنیت ملی هم‌ارز با «حاکمیت مطلق»، «تمرکز قوا» و «انحلال کانون‌های قدرت محلی» است. در این پارادایمِ بالا به پایین، هرگونه تکثر هویتی یا نظامی در پیرامون، نوعی «آنومی» و تهدید علیه اقتدار ملی تلقی می‌شود که مهار آن مستلزم ادغام اجباری پیرامون در مرکز است.

امنیت از منظر پیرامون (ایل): امنیت نزد ایل بویراحمد بر «صیانت از زیست‌جهان ایلی» استوار است. این مفهوم شامل حفظ خودمختاری محلی، مالکیت بر مراتع و پاسداری از هویت ایلی است. از این منظر، اقداماتی نظیر «تخته‌قاپو» یا «خلع سلاح»، نه ابزار نظم، بلکه تعرض به امنیت زیستی و هویتی ایل درک می‌شود. در واقع، امنیت ایلی بر پایه تعادل در «آلاکلنگ قدرت» میان ایل و حکومت معنا می‌یابد.

## هستی‌شناسی قدرت؛ تقابل اراده و بقای هویت

در هستی‌شناسی این پژوهش، قدرت در قالب «مدل الاکلنگی» و از طریق ترکیب دیدگاه‌های وبر و آرنت تبیین می‌شود. از منظر وبری، قدرت به مثابه‌ی «مقاومت» و تلاش مرکز برای غلبه بر اراده‌ی پیرامون (ایل) تعریف می‌گردد (نبوی، ۱۳۸۶: ۵۵). در مقابل، رویکرد آرنتی بر «قدرت متحدانه» و انسجام درونی طوایف تأکید دارد؛ امری که ضامن سنگینی وزنه‌ی پیرامون در برابر فشار دولت است (همان، ۶۹). این قدرت، ریشه در جغرافیای خشن زاگرس داشته و با بقای هویت ایلی گره خورده است (روشنفکر، ۱۳۹۷: ۳۵). در واقع، ژئوپلیتیک کوهستان با تولید «قدرت عمودی»، ارتفاعات را به دژی برای صیانت از هستی مستقل بویراحمد در برابر تمرکزگرایی دولت مدرن تبدیل می‌کند.

## معرفت‌شناسی قدرت؛ عقلانیت تنازع و منطق اشمیتینی

معرفت‌شناسی قدرت در بویراحمد بر «عقلانیت تنازع» و ثنویت دوست/دشمن استوار است. در این پارادایم، امر سیاسی با تمایز قاطع میان «خودی» و «دیگریِ سرکوبگر» (مرکز) آغاز می‌شود؛ دشمنی که حضورش نفیِ موجودیتِ ایل است (اشمیت، ۱۳۹۳: ۳۴). در مدل الاکلنگی، مشروعیت قدرت ناشی از توانایی نخبگان در تصمیم‌گیری در «وضعیت استثنایی» برای صیانت از بقای هویت جمعی است (اشمیت، ۱۳۹۰: ۲۱). این اقتدار از طریق سنتز «شمشیر و سخن» و کاریزمایِ رهبری بازتولید می‌شود (روشنفکر، ۱۳۹۷: ۵۴). لذا مقاومت در برابر مرکز، نه واکنشی بدوی، بلکه انتخابی عقلانی برای جلوگیری از استحاله‌ی هویت و زوالِ مدارِ قدرت تلقی می‌گردد.

## تقابل زیست‌جهان ایلی با فرآیند دولت–ملت‌سازی

پروژه‌ی دولت–ملت‌سازی در ایران معاصر، به‌ویژه در عصر پهلوی، بر پایه تمرکزگرایی و حذف پیرامون استوار بود. از منظر نقیب‌زاده، دولتِ مطلقه نظامی با هدف انحصار ابزار خشونت، نظام ایلی را سدّی در برابر اقتدار ملی و نوعی «آنومی» می‌نگریست که باید در هاضمه‌ی قدرت مرکز منحل می‌شد (نقیب‌زاده، ۱۳۷۹: ۱۵۲). در مقابل، روشنفکر این فرآیند را یک «نوسازی آمرانه» و تهاجم به بنیان‌های هویتی ایل می‌داند که منجر به گسست در پیوندهای اصیل اجتماعی گردید (روشنفکر، ۱۳۹۷: ۱۰۳). در مدل الاکلنگی، این تضاد ماهوی و نگاه صفر و یکی مرکز، ایل بویراحمد را برای صیانت از هستی خود، ناگزیر به مقاومت قهرآمیز در برابر ساختارهای بوروکراتیک بیگانه ساخت.

## تبارشناسی و جغرافیای سیاسی ایل بویراحمد

ایل بویراحمد، بزرگترین شاخه از «جاکی»، در کنار طوایف چرام، دشمن‌زیاری و نوئی، ارکان کنفدراسیون «چهاربنیچه »را شکل داد (فسائی،۱۳۸۲ : ۱۴۷۹). «بنیچه» که در اصل واحدی مالیاتی بود، در مدل آلاکلنگ قدرت به مثابه یک «قرارداد اجتماعی–نظامی» عمل کرد که با تجمیع قدرت طوایف، وزن سیاسی پیرامون را در برابر مرکز افزایش داد(تقوی‌مقدم، ۱۳۸۹: ۱۱). با زوال

طایفه «نوئی»، بویراحمد به مقتدرترین نیروی منطقه بدل شد و موازنه را به نفع استقلال محلی سنگین کرد. این ساختار، پیش‌زمینه تشکیل ارتش‌های محلی در تقابل با «لویاتان مدرن» بود.

## وجه تسمیه بویراحمد؛ تلاقی واژگان و سرمایه نمادین

نام «بویراحمد» در تلاقی دو ساحت قابل تحلیل است:

۱. ریشه‌های واژگانی و زبان‌شناختی: فرضیاتی نظیر اشتقاق از «بوا» به‌معنای سقف چادر «بی–ره–مد» به معنای مسیرِ مادِ(اقتداری، ۱۳۷۵: ۸۳۱)، یا انتساب به «پیر احمد» اتابک لر بزرگ(غنی، ۱۴۰۰: ۴۳۴)؛

۲. حافظه جمعی و اسطوره‌شناختی: روایت‌های بومی ناظر بر مقاومت دو برادر به نام‌های «بویر» و «احمد» در برابر تهاجم تیمور (سعادت‌نیک‌اقبالی، ۱۳۹۴: ۴؛ ماهنامه نور، ۱۳۶۰: ۱۳۲).

از منظر سیاسی، این نام‌گذاری صرفاً یک عنوان جغرافیایی نیست، بلکه یک «سرمایه نمادین» است که با بازنمایی هویت سلحشوری و حق مالکیت بر خاک، به این واحد سیاسی انسجام و اعتمادبه‌نفس استراتژیک بخشیده و وزنه‌ی پیرامون را در برابر مرکز تقویت کرده است.

## تقسیمات سیاسی و گذار معیشتی

ایل بویراحمد تحت تأثیر رقابت‌های درونی و سیاست‌های نوسازی، به سه شاخه علیا، سفلی و گرمسیر تقسیم شد. اسکان (اجباری و خودانگیخته) و تغییر معیشت از کوچ‌نشینی مطلق به ترکیبِ «کشاورزی–دامداری»، نخستین ترک‌ها را در ساختار سنتی پیرامون ایجاد کرد و از سیالیتِ وزنه‌ی ایل در برابر مرکز کاست.

## جغرافیای سیاسی؛ قلعه‌ی متحرک

قلمرو بویراحمد بر پایه «کوچ عمودی» و مثلث «دام، مرتع و کوچ» شکل گرفته است (نیک‌خلق، ۱۳۹۰: ۲۵؛ طاهری، ۱۳۸۹: ۳). این زیست‌بوم، یک قلعه طبیعی متحرک با دو مزیت استراتژیک در مدل آلاکلنگی است:

۱. نفوذناپذیری: مناطق پناهگاهی (مانند تنگ تامرادی) که با فرسایشی کردن جنگ، موازنه را به نفع ایل تغییر می‌داد .

۲. سیالیت قدرت: اتکا به «ثروت متحرک» (دام) که مانع از اشراف مرکز بر دارایی‌های ایل شده و وزنه‌ی پیرامون را لغزان و غیرقابل مهار می‌ساخت.

## مؤلفه‌های فرهنگی؛ قدرت نرم پیرامون

زبان؛ دیوار صوتی: گویش لری بویراحمدی با حفظ ساختارهای فارسی میانه (امان‌الهی، ۱۳۷۴: ۵۱)، فراتر از ابزار ارتباطی، به مثابه یک «دیوار صوتی» در برابر مرکز عمل کرده است. این تمایز زبانی با ایجاد شبکه ارتباطی امن و بازتعریف مأموران دولت به مثابه «بیگانه»، مانع از نفوذ نرمِ دیوان‌سالاری مرکز و ادغام اجباری ایل در عصر پهلوی شد.

مذهب؛ از سد معنوی تا بحران کیش طلوعی: هویت شیعی بویراحمد که از عصر صفوی تثبیت شد (حسینی‌منش، ۱۳۸۵: ۴۲۲)، از طریق نهاد موازنه‌گر «سادات»، سدی معنوی در برابر تنش‌های ایلی ایجاد کرد (صفی‌نژاد، ۱۳۶۸: ۴۹۳). با این حال، انزوای جغرافیایی و مداخلات استعماری در عصر ملی‌شدن نفت، منجر به ظهور «کیش طلوعی» (۱۳۳۰–۱۳۲۹) شد. این جریان نه یک پدیده صرفاً مذهبی، بلکه محصول اصطکاکِ «باورهای صادقانه اما ناآگاهانه» پیرامون با طرح‌های نفوذ بریتانیا برای تضعیف انسجام ملی و ایلی بود (روشنفکر، ۱۳۹۷: ۳۳۶).

## کارگزاران قدرت؛ نمادهای هویت امنیتی و توازن قدرت

سازمان اجتماعی بویراحمد بر پایه‌ی هرم قدرت ارگانیک (ایل، تیره، طایفه تا تش) و رهبریِ خان و کدخدایان استوار است. این ساختار صلب به ایل «استقلال عملی» بخشیده و آن را به یک بلوک قدرت واحد در تنظیم مناسبات با مرکز تبدیل می‌کرد.

تحول هویت امنیتی بویراحمد در تقابل با مرکز، در چهار رکن انسانی تجلی یافته است:

۱. کریم‌خان بویراحمدی (بهادرالسلطنه)؛ با دریافت لقب رسمی، بر نقطه اتکای «آلاکلنگ قدرت» ایستاد؛ یعنی همزمان با کسب مشروعیت از مرکز، اقتدار نظامی ایل را به قطب‌های همجوار (بختیاری و قاشقایی) تحمیل کرد و خود را تنها ضابط امنیت جنوب شناساند.

۲. کدخدایان بازوی مشورتی و ضامن پایداری ایل بودند. ملاغلامحسین سیاهپور (کدخدای طایفه جلیل از بویراحمد علیا) چهره‌ای نمادین است. وی با رهبری حماسه «گجستان» (۱۳۴۲)، هویت امنیتی بویراحمد را از یک قدرت محلی به «نماد شکست‌ناپذیری» در حافظه ملی بدل کرد و برتری جنگ فرسایشی بر ارتش کلاسیک را اثبات نمود.

۳. کی‌لهراسپ باتولی؛ ظهور او به عنوان فردی از عامه مردم در نبرد تامرادی (۱۳۰۹)، سلسله‌مراتب سنتی «نسب و خون» را در موازنه قدرت شکست. لهراسپ با تبدیل شدن به اسطوره‌ای که با شاه می‌جنگد، «امنیت درون‌زا» را بر پایه شجاعت فردی در ذهنیت ایل تثبیت کرد.

۴. آیت‌الله ملک‌حسینی؛ با تلفیق «فقاهت» و «شجاعت ایلی»، نقطه تلاقی پیرامون با آرمان‌های انقلاب اسلامی شد. ایشان با استفاده از مشروعیت دوگانه، مطالبات عشایر را با اهداف ملی همسو کرده و موازنه قدرت را به سمت ساختار سیاسی جدید سوق داد.

بررسی کارگزاران کلیدی نشان می‌دهد که هویت امنیتی بویراحمد در گذار از مشروطه تا انقلاب اسلامی، بر یک «الگوی چهارضلعی» استوار بوده است:

۱. کریم‌خان بهادرالسلطنه (ضلع دیپلماسی): نماد تعامل هوشمندانه؛ وی نشان داد پیرامون می‌تواند با استفاده از ابزارهای مشروعیتِ مرکز، وزنه‌ی قدرت خود را تثبیت کند.

۲.کی‌لهراسپ باتولی (ضلع اسطوره‌سازی): نماد نبوغ نظامیِ برخاسته از متن ایل؛ او هویت امنیتی را از انحصار طبقاتی خارج و بر پایه شجاعتِ بدنه پیرامون (حماسه تامرادی) بازتعریف کرد.

۳. ملا غلامحسین سیاهپور (ضلع پایداری ساختاری): نماد مقاومتِ نهادهای واسط (کدخدایی) در برابر تحمیلات دولت مدرن؛ وی تجسم استراتژی جنگ چریکی برای حفظ بقای پیرامون است.

۴. آیت‌الله ملک‌حسینی (ضلع رهبری معنوی): نماد پیوند با آرمان‌های ملی؛ ایشان با تلفیق فقاهت و اصالت ایلی، مطالبات پیرامون را به کلان‌روایت انقلاب اسلامی پیوند زد.

این الگوی پویا نشان می‌دهد که بویراحمد برای حفظ امنیت و کرامت خود در برابر فشارهای ساختاری مرکز، همواره میان سه وضعیت تعامل، مقاومت مسلحانه و مبارزه سیاسی در نوسان بوده تا تعادل را در مدل آلاکلنگی قدرت حفظ نماید.

**جدول ۱. تیره‌ها و طوایف مختلف ایل بویراحمد**

| ردیف | تیره | طایفه | ایل بویراحمد گرمسیر | ایل بویراحمد سردسیرعلیا | ایل بویراحمد سردسیرسفلی |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | دشت موری | جلیل -مشایخ- اولادمیرزاعلی-باتولی-گشتاسبی-طالیشاهی-برآفتابی-طاس احمدی | * | | |
| 2 | آقایی | بابکانی | * | | |
| 3 | سادات | سیدجمال الدین-علایی | * | | |
| 4 | طوایف مستقل | اسپری-دیلی-آرویی-مارینی-عرب- | * | | |
| 5 | نگین تاجی)تیرتاجی( | امیر-صیدالی-اولادنبی-محمدصادقی-حاجتی | | * | |
| 6 | کی گیوی)قاید گیوی) | دشت روم - سفیدار | | * | |
| 7 | آقایی | علیرضایی-نرمابی-بابکانی | | * | |
| 8 | سادات | شاه فرج اله -شاه حسن -شاه مختار-شاه قاسم-آقامیر-عنایی | | * | |
| 9 | دشت موری | جلیل-باتولی -مشایخ | | * | |
| 10 | طوایف مستقل | اولاد علی مومن-گنجه ای-گودسرائی-نوکر-مالخانی-گودرزی | | * | |
| 11 | کی گیوی (قاید گیوی) | نقاره خانه - دم چنار | | | * |
| 12 | آقایی | نرمابی-زنگوائی-دیلگانی-تلگاهی | | | * |
| 13 | تامرادی | کی محمدعلی-کی مرادعلی-قاید شیرو-کی رحیم-قاید نجف-طالیشاهی | | | * |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| 14 | دشت موری | طاس احمدی-اولاد میرزاعلی -مشایخ-ملاکلیی | | | * |
| 15 | سادات | امامزاده علی-امامزاده محمود-شاه غالب-رضا توفیق-کریک | | | * |
| 16 | طوایف مستقل | سی سختی-بادلانی-سرکوهکی- برائی-مالخانی-زیلائی-گودرزی-اولاد علی مومن-فارسی-خواجه-بابا ملکی-شرونی– عباسی–باشرونی-صالحونی و سورونی | | | * |

منبع: استخراج و تدوین از: ( صفی نژاد، ۱۳۶۸)، ( اقتداری، ۱۳۷۵ ) و تحلیل‌های نگارند

## جغرافیا به مثابه استراتژی؛ تقسیم کار در موازنه قدرت:

ساختار جغرافیایی ایل بویراحمد (مطابق جدول ۱) بر یک «پیوستگی طایفه‌ای هدفمند» استوار است که منجر به شکل‌گیری دوگانگی راهبردی در مواجهه با مرکز شد. این آرایش مکانی، نوعی تقسیم کار استراتژیک را در مدل آلاکلنگ قدرت رقم زده است:

۱. بویراحمد گرمسیر (دریچه دیپلماسی): این پهنه به دلیل مجاورت با حوزه‌های نفتی و مراکز شهری، نقش پیشانی تعامل را ایفا کرد. طوایف این منطقه با مدیریت فشارهای مرکز و مطالبات کنشگران فراملی (بریتانیا)، وزنه‌ی پیرامون را از طریق مذاکره، امتیازگیری سیاسی و ادغام بوروکراتیک حفظ می‌کردند.

۲. بویراحمد علیا و سفلی: ارتفاعات نفوذناپذیر دنا، حکم یک قلعه طبیعی متحرک و عمق استراتژیک ایل را داشت. این منطقه کانون مقاومت سلحشوری در برابر سیاست‌های ادغام اجباری بود. در مدل آلاکلنگ، این پهنه وزنه‌ی احتیاط محسوب می‌شد که در صورت شکستِ دیپلماسی در گرمسیر، با تکیه بر استراتژی سنگر و برنو، نفوذ قدرت مرکز را به بن‌بست می‌کشاند. این دوگانگی زیستی به بویراحمد اجازه می‌داد تا با رویکردی دوسویه (تعامل در پایین‌دست و مقاومت در بالادست)، از سقوط وزنه‌ی پیرامون در برابر فشار مرکز جلوگیری کند.

## راهبرد بقا در آنارشی؛ بویراحمد در اواخر عصر قاجار (۱۳۰٤-۱۲۸۵):

رفتار سیاسی بویراحمد در این مقطع، محصول یک ائتلاف راهبردی برای تبدیل شدن به اثرگذارترین کنشگر بلوک کهگیلویه بود. تحلیل این بازه در مدل آلاکلنگ قدرت، سه محور کلیدی را نشان می‌دهد:

۱. دیپلماسی در نقطه اتکا: کریم‌خان بهادرالسلطنه با ایستادن در نقطه اتکای آلاکلنگ و کسب مشروعیت از مرکز (لقب ایلخانی)، توانست پیرامون را به عنوان تنها «ضابط امنیت» به دولت لرزان قاجار تحمیل کند.

۲. متغیر امنیتی بین‌المللی: با ظهور نفت، موقعیت استراتژیک دنا مانع از هضم شدن ایل در قطب‌های قدرتمند همجوار (بختیاری و قشقایی) شد و بویراحمد را به یک بازیگر فراملی تبدیل کرد.

۳. منطق بقا در برابر مرکز :در شرایط آنارشی، بویراحمد به مثابه دولتی در دولت عمل می‌کرد. آنچه مرکز غارت می‌نامید، در منطق پیرامون، یک استراتژی بازتوزیع ثروت و واکنش به انسداد معیشتی ناشی از ضعف دولت مرکزی بود.

الگوی رفتاری بویراحمد در اواخر قاجار، مصداق یک تعادل پویا بود که میان دو قطب همگرایی (همکاری انتظام‌بخش) و واگرایی (استقلال‌طلبی نظامی) نوسان می‌کرد. در این ساختارِ امنیتِ اجاره‌ای، ایل در ازای امتیازات قلمرویی، ثبات مناطق رهاشده توسط مرکز را تأمین می‌کرد.

## تحلیل بر اساس مدل آلاکلنگ، بیانگر سه لایه راهبردی است:

۱. دیپلماسی چماق و هویج مرکز: دولت قاجار با سه‌گانه تحریم معیشتی، تطمیع نخبگان و سرکوب نظامی سعی در مهار وزنه‌ی پیرامون داشت.

۲. رقابت ژئوپلیتیک در مثلث قدرت: موقعیت بویراحمد میان دو قطب بختیاری و قشقایی، منجر به سیاست «تحریک پیرامون علیه پیرامون» از سوی مرکز شد. کریم‌خان با درک این فضا، از القاب رسمی برای تثبیت سیطره بر منابع جنوب استفاده کرد.

۳. کنشگری ایل تابعی از متغیرهایی چون ضعف دولت (تعامل)، مداخله‌گری دولت (منازعه)، نفوذ بیگانه (مقاومت) و تهدید خارجی (همگرایی ملی) بود.

بنابراین، بازتعریف واژه «شرارت» در اسناد استعماری نشان می‌دهد که کنش‌های ایل، نه آشوب‌گری، بلکه واکنشی عقلانی به تلاش مشترک مرکز و بیگانه برای بلعیدن منابع پیرامون در شرایط آنارشی بود. این نظم با ظهور دولت مطلقه پهلوی به بن‌بست رسید و به جابه‌جایی خونین وزنه‌ها منجر شد.

## وفاداری ملی و عقلانیت موقعیتی؛ سنتز نهایی عصر قاجار:

تحلیل رفتار سیاسی بویراحمد در بازه ۱۳۰۴–۱۲۸۵، فرضیه «شورش‌گری ذاتی» را ابطال و عقلانیت موقعیتی در یک سیستم غیرخطی را اثبات می‌کند.

این الگو در دو سطح قابل تبیین است:

۱. آزمون وفاداری و تفکیک میان دولت و ایران: حمایت قاطع ایل از مرکز در سرکوب غائله شیخ‌خزعل، نشان داد که بویراحمد در مقاطع تهدید علیه تمامیت ارضی، داوطلبانه در قطب همگرایی آلاکلنگ قدرت قرار می‌گیرد. این کنش، اثبات کرد که واگرایی‌های مقطعی، نه خروج از حاکمیت ملی، بلکه مقاومت در برابر «انسداد معیشتی» و «ساختار استبدادی دولت‌های ناکارآمد» بوده است.

۲. مدیریت وزنه‌های سه‌گانه در مدل سیستمی: تعادل ایل در این دوره محصول تقاطع سه نیرو بود:

سیاست‌های مرکز: مدیریت تمکین از طریق تثلیث تحریم معیشتی، تطمیع نخبگان و سرکوب نظامی.

پویایی داخلی: تنش‌های طایفه‌ای به مثابه مکانیسمی برای بازتوزیع قدرت و انسجام در برابر فشار بیرونی.

متغیر فراملی: استفاده از اخلال در شریان‌های تجاری بریتانیا به عنوان ابزاری برای صیانت از اقتدار سرزمینی.

بدین سان، بویراحمد در عصر قاجار با ایجاد یک نظم موازی، میان همگرایی ملی و استقلال عملی نوسان می‌کرد. این مدلِ تعادل پویا، با ظهور دولت مطلقه پهلوی که فضای مذاکره و موازنه را به نفع سلطه مطلق حذف کرد، به بن‌بست رسید و عصر منازعات خونین برای حفظ کرامت پیرامون آغاز شد.

## پهلوی اول و سودای دولت یکپارچه؛ پیامدهای امنیتی خلع سلاح و اسکان اجباری ایل

با ظهور دولت مطلقه‌ی مدرن، پارادایم حکمرانی از موازنه سنتی به سلطه حذفی تغییر یافت. در این دوره، آلاکلنگ قدرت از وضعیت مذاکره محور به وضعیت سرکوب محور تبدیل شد. دولت پهلوی اول با تکیه بر سه رکن «دولت‌سازی، ملت‌سازی و نوسازی اجباری»، انحلالِ کانون‌های قدرتِ پیرامونی را در دستور کار قرار داد (اکبری و واعظ، ۱۳۸۸: ۲۲).

نخست، رضاشاه با جایگزینی فرماندهان نظامی به جای سیاست‌مداران، فضای چانه‌زنی را مسدود کرد. مرکز دیگر به دنبال مدیریت ایل نبود، بلکه با هدف انحلال ماهیت ایلی، سعی کرد نقطه اتکای موازنه و خودمختاری سنتی را در هم بشکند. در این نگاه، امنیت نه محصول مذاکره، بلکه نتیجه‌ی کوبیدن دائمی وزنه‌ی پیرامون به زمین از طریق تخته‌قاپو و نظام‌وظیفه اجباری(طاهری، ۱۳۹۴: ۲۶) تعریف شد. دوم، از منظر سازه‌انگاری، این دوره صحنه‌ی تقابل دو تعریف متضاد از امنیت بود؛ جایی که نوسازی آمرانه‌ی مرکز، ابزارهای بقای پیرامون (سلاح و کوچ) را آنارشی می‌نامید و پیرامون، نوسازی مرکز را بحران بقا و تحقیر هویتی تلقی می‌کرد(عباسی نصرآباد سفلی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۲۲). این بن‌بست منجر به یک بازی جمع‌صفر شد که در آن امنیتِ مرکز، مساوی با ناامنی مطلق پیرامون بود.

با انسداد مجاری دیپلماتیک، سلاح در فرهنگ بویراحمد از یک ابزار نظامی به نماد عزت و تنها زبان گفتگو با مرکز تغییر ماهیت داد(تقوی مقدم، ۱۳۸۹: ۱۱۲). در عصری که مرکز مدعی «مالکیت بر آلاکلنگ» شد، حذف امکان چانه‌زنی، ایل را از فاز همگرایی خارج و به سمت «تقابل حماسی» سوق داد. کوهستان به عنوان تنها سنگر صیانت از بقا بازتعریف شد تا پاسخگوی تحقیر و اجبارِ ساختاری مرکز باشد. سیاست‌های پهلوی اول از یک اصلاحات اداری به یک «تهاجم نمادین »تغییر ماهیت داد(روشنفکر و معینی‌رودبالی، ۱۴۰۰: ۴۷). از منظر سازه‌انگاری، این برخورد منجر به بازتعریف مقاومت بر پایه دو پیشران کلیدی شد: «سلاح» به مثابه‌ی شناسنامه‌ی هویتی و «تحقیر» به مثابه‌ی پیشران رادیکالیسم. در ذهنیت ایلیاتی، خلع سلاح و اسکان اجباری نه نوسازی، بلکه «سلب تشخص» و نقض حرمت معنا شد.

نبردهای دورگ‌مدین و تامرادی، تجسم اراده‌ی پیرامون در برابر این تصلب ساختاری بود؛ به‌طوری که بویراحمد در نبرد دورگ‌مدین، با حمایت از ایل ممسنی، نه تنها موازنه‌ی جنگ را تغییر داد، بلکه هیمنه‌ی ارتش نوین را برای نخستین بار در

منطقه در هم شکست (سیاهپور، ۱۳۸۸: ۱۰۲). نبرد تنگ تامرادی (۱۳۰۹) نقطه‌ی اوج مقاومت ایل در برابر «مدرنیزاسیون اجباری» بود. شکست لشکر شیبانی ثابت کرد که ارتش کلاسیک در برابر «جنگ پارتیزانیِ مبتنی بر هویت» کارایی ندارد. مطالبات ایل در این نبرد، نظیر قطع رابطه با شرکت نفت ( طاهری، ۱۳۹۴ : ۱۵ ) لایه‌های پنهان منازعه را فاش کرد. پیرامون، نظم را در «حفظ عزت و استقلال محلی» و مرکز، نظم را در «تأمین امنیت شریان‌های نفتی» می‌دید . (غفاری، ۱۳۷۸ : ۲۵۰ )

سرکوب خونین سال ۱۳۱۳ و اعدام سران ایل، اگرچه منجر به «تضعیف فیزیکی» و بریدن کابل‌های آلاکلنگ قدرت شد، اما در امحای ریشه‌های هویتی ناکام ماند. این «جراحی خشن» منجر به شکل‌گیری یک «رسوب تاریخی »در لایه‌های زیرین فرهنگ ایلی گردید. دولت با تصور حل مسئله، از این واقعیت غافل ماند که روح مقاومت در قالب یک «بغض هویتی» ذخیره شده است. اظهارات شکرالله‌خان در دیدار با رضاشاه مبنی بر اینکه «ظلم مأمورین» عامل جنگ بوده، (تقوی‌مقدم، ۱۳۷۷: ۳۷۲) مؤید این است که ایل نه علیه کیان ایران، بلکه علیه «دولت متجاوز» شوریده است. این جراحت هویتی و سکوت اجباری، بلافاصله پس از تضعیف مرکز در شهریور ۱۳۲۰ فوران کرد. بازگشت فرزندان تبعیدی و حمله به پادگان‌ها، اثبات کرد که منطق مقاومت در لایه‌های زیرین زنده مانده تا در نخستین فرصت، آلاکلنگ قدرت را بار دیگر به نفع پیرامون به حرکت درآورد.

با تحکیم قدرت پهلوی اول، مدل آلاکلنگی از یک رقابت نظامی–سیاسی به یک «انقیاد ساختاری »تغییر یافت. این نوسازیِ اجباری، منجر به دگردیسی ایل در سه لایه کلیدی شد. نخست، نخبگان ایلی از «رهبران نظامی» به «واسطه‌های اداری و مالکان بزرگ» تغییر وضعیت دادند. این روند در بویراحمد گرمسیر به دلیل نظارت مستقیم دولت، سریع‌تر به «تطابق اجباری» و ادغام در نظام ثبتی و دیوان‌سالاری منجر شد. دوم، تفاوت اقلیمی دو الگوی رفتاری متفاوت را رقم زد؛ در حالی که هموارى زمین در گرمسیر انقیاد زودهنگام را تحمیل کرد، ارتفاعات نفوذناپذیر دنا در سردسیر، امکان «عقب‌نشینی تاکتیکی» و حفظ روحیه سلحشوری در لایه‌های پنهان فرهنگ ایلی را فراهم آورد. سوم، با فروپاشی واحد «مال» (بنیاد کوچ‌رو)، ایل قدرت مانور خود را در برابر مرکز از دست داد و ابزار مطالبه‌گری از «شلیک تفنگ» به «تظلم‌خواهی اداری» تغییر یافت.

بنابراین، ریشه‌ی بحران در تقابل دو نگاه متعارض به امنیت نهفته بود؛ مرکز، نظم را در یکسان‌سازی (امنیت سخت ) و ایل، امنیت را در عزت جمعی (امنیت نرم ) می‌دید. این تضاد معنایی، مقاومت بویراحمد را از یک شورش کور به یک «دفاع ساختاری چندلایه» تبدیل کرد که زیربنای رفتاری کنشگران در دهه‌های بعدی (به‌ویژه دهه ۱۳۴۰) را پی‌ریزی نمود.

واکاوی مدل پژوهش در عصر پهلوی اول ؛ نشان می دهد در این مقطع، دولت مرکزی با تغییر «قوانین فیزیکی قدرت» تلاش نمود، سمتِ پیرامون (ایل) را به زمین میخکوب کند. تحلیل متغیرهای مدل در این دوره نشان‌دهنده یک «انجماد ساختاری » است. رضاشاه با جایگزینی سیاست توزیع رانت با انحصار خشونت، پیوند ایل با کوهستان و اقتصاد کوچ را از طریق اسکان اجباری قطع کرد. حذف واسطه‌های محلی (نخبگان) نیز با هدف مواجهه‌ی مستقیم و بدون میانجیِ دولت با توده‌ی ایل صورت گرفت.کنش ایل از رقابت‌های درون‌گروهی به «اتحاد برای بقای بیولوژیک و هویتی» تغییر یافت. ادراکِ تهدیدِ «حذف موجودیت»، منجر به شورش‌های کلاسیکی چون نبرد تامرادی (۱۳۰۹) شد که نه برای کسب قدرت، بلکه برای صیانت از اصلِ آلاکلنگ بود. رفتار ایل از حالت «نوسانی» به حالت «انفجاری–دفاعی » تغییر کرد. این وضعیت به «سکون اجباری» (تمکین از روی اضطرار)، «شورش انتحاری» (واکنش به انسداد معیشتی مانند نبرد تامرادی) و در نهایت «واگرایی فنری» فوران قدرت پس از سقوط رضاشاه در شهریور ۱۳۲۰ منجر .شد.

## پهلوی دوم و گذار ساختاری؛ از واگرایی مسلحانه تا همگرایی با گفتمان انقلاب اسلامی

شهریور۱۳۲۰در حکم برداشتن ناگهانی وزنه‌ای سربی از روی آلاکلنگ قدرت بود. این واقعه منجر به «بازگشت فنری »ایل بویراحمد شد؛ ایلی که با پتانسیل ذخیره‌شده از یک دهه سرکوب، به سرعت فضای سیاسی–نظامی جنوب را بازپس گرفت. برخلاف پارادایم پهلوی اول که بر «قفل کردن آلاکلنگ» و حذف فیزیکی پیرامون استوار بود، محمدرضا شاه در دو دهه نخست سلطنت، راهبرد «مدیریت نوسان» را برگزید. در این فاز، مرکز تلاش کرد با استفاده از ابزارهای نرم‌تر و بازگرداندنِ نقش واسطه‌گری به نخبگان ایلی، پیرامون را مجدداً در ساختار قدرت ادغام کند. به عبارتی، سقوط رضاشاه منجر به «دموکراتیزاسیون اجباری» و حذف ناگهانی وزنه‌ی ارتش از یک سوی آلاکلنگ شد. ایل بویراحمد که یک دهه در وضعیت «انجماد ساختاری» قرار داشت، در این

مقطع با پتانسیلی فشرده به بالا پرتاب شد. این دوران را می‌توان «عصر طلایی احیای آلاکلنگ قدرت »نامید که در آن کنشگری ایل از سطح محلی فراتر رفت و با معادلات کلان ملی پیوند خورد. با این حال، این موازنه جدید شکننده بود و با ظهور متغیرهای نوین در دهه ۴۰ (نظیر اصلاحات ارضی)، آلاکلنگ قدرت بار دیگر به سمت «بن‌بست تقابل» و واگرایی رادیکال متمایل شد. دراین میان، نبرد سمیرم نمود بارز بازگشت مقتدرانه بویراحمد و ائتلاف راهبردی با ایل قشقایی بود. در حالی که قشقایی‌ها در مرحله «پختگی سیاسی» بودند، بویراحمد با «رشد فزاینده‌ی نظامی»، نقش بازوی محرک ائتلاف را ایفا کرد. این نبرد نه تنها هیمنه‌ی ارتش را مجدداً به چالش کشید، بلکه نشان داد بویراحمدی‌ها به دنبال تجمیع وزنِ پیرامون برای مهار فشار مرکز هستند(آبراهامیان، ۱۳۸۴: ۲۴۲). هرچند برخی پژوهشگران معتقدند نخبگان قشقایی توانستند از این سلحشوری به عنوان ابزاری برای امتیازگیری سیاسی بهره‌برداری کنند(صدری، ۱۳۹۵: ۱۲۲). اگرچه دهه ۲۰ عصر بازپس‌گیری «فضای حیاتی» بود، اما این پرتاب قدرت ایل را با چالش های تداوم پنهان نوسازی آمرانه از سوی پهلوی دوم و «فرسایش درونی» ناشی از رقابت‌های ایلی مواجه نمود. آلاکلنگی که در ابتدای سال ۱۳۲۰ با شتاب به بالا رفته بود، در اواخر به دلیل جنگ‌های داخلی و فقدان استراتژی واحد، دچار ضعف ساختاری شد. دوران گذار (۱۳۳۲-۱۳۲۰) را می‌توان عصر« دیپلماسیِ اسلحه »نامید که در آن ایل بویراحمد از یک واحد نظامی صرف، به یک بازیگر سیاسی با اهداف هژمونیک تبدیل شد. به عبارتی، فروپاشی اقتدار پهلوی اول، منجر به سنگین شدن بی‌سابقه‌ی وزنه‌ی بویراحمد در پیرامون شد. قدرت‌گیری عبدالله‌خان ضرغام‌پور و غارت‌های راهبردی (نظیر سمیرم)، نه یک بزهکاری اجتماعی، بلکه ابزاری برای «تحکیم قدرت خان» و تثبیت قلمرو بود(صفی‌نژاد، ۱۳۶۸: ۴۴۰). این سنگینیِ بیش از حد، منجر به شکل‌گیری «آلاکلنگ خُرد »در بطن پیرامون شد؛ جایی که ایلات دیگر( دشمن‌زیاری، طیبی و بهمئی) تحت عنوان اتحاد ثلاث، برای مهار بویراحمد و حفظ بقای خود در برابر هژمونی آن متحد شدند(همان : ۴۲۳). این تحلیل رفتنِ توانِ درونی، ایل را در آستانه‌ی پروژه‌ی «انقلاب سفید»، در وضعیتی آسیب‌پذیر برای رویارویی با فشار نهایی مرکز قرار داد.

یکی از فرازهای درخشان و در عین حال کمتر شناخته‌شده در تاریخ سیاسی ایل بویراحمد، نوعِ مواجهه‌ی نخبگان آن با قدرت‌های بیگانه در بزنگاه‌های تاریخی، به‌ویژه در جریان جنگ جهانی دوم است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بویراحمدی‌ها، برخلاف برخی جریانات سیاسیِ وقت که به دنبال جلب حمایت خارجی برای تقابل با مرکز بودند، همواره بر مدار «سنت‌های اصیل ایلی» و «تعلق به جغرافیای ملی ایران» حرکت کردند. نمود بارز این رویکرد، واقعه‌ی پناهندگی مأموران آلمانی به ایل بویراحمد در سال ۱۳۲۲ است. در حالی که نمایندگان بریتانیا و برخی خوانین همجوار (بیات، ۱۳۸۹: ۲۶۴) با پیشنهاد امتیازات وسوسه‌انگیزی چون «هزار لیره طلا»، «تجهیزات نظامی مدرن» و «کرسی‌های مجلس» خواستار استرداد مأموران آلمانی بودند، عبدالله‌خان ضرغام‌پور با تکیه بر سنت «مهمان‌نوازی» و «پایبندی به عهد»، تمامی این پیشنهادات را رد کرد (طاهری، ۱۳۹۴: ۳۳۸).این کنشگری نشان می‌دهد که در مدل آلاکلنگ قدرت بویراحمد، متغیر «ارزش‌های فرهنگی» وزنی بمراتب سنگین‌تر از همکاری و همراهی با بیگانه داشته است.

از سوی دیگر، داده‌های تاریخی از گیلویه تا حماسه پد خندق در دفاع مقدس مؤید این واقعیت است که دالِ مرکزیِ کنشگری ایل بویراحمد، هیچ‌گاه «تجزیه‌طلبی» یا «وابستگی به بیگانه» نبوده است. تقابل‌های نظامی این ایل با دولت پهلوی را نباید به مثابه شورش علیه «حاکمیت ملی» نگریست؛ بلکه این درگیری‌ها واکنشی به دو محرک اصلی بود. نخست، اعتراض به قراردادهای استعماری شرکت نفت؛ که منابع پیرامون را بدون انتفاع محلی غارت می‌کرد. دوم، اعتراض به سیاست‌های ترجیحی دولت در قبال ایلات همجوار (بختیاری و قشقایی) و تبعیض در واگذاری امتیازاتی که توازن قدرت محلی را بر هم می‌زد. بنابراین، ایل بویراحمد همواره به عنوان «نگهبانِ درونیِ مرزهای هویت ایرانی» عمل کرده است. شورش‌های آن‌ها نه برای خروج از حاکمیت، بلکه برای «تغییر قواعد بازی در درون حاکمیت» و دستیابی به عدالتی بود که مرکزِ اقتدارگرا از آن‌ها دریغ می‌کرد. این وفاداری ملی در دوران دفاع مقدس به اوج رسید و نشان داد که آلاکلنگ قدرت در بویراحمد، در نهایت همواره به سمت «ایران» سنگین شده است.

استراتژی عبدالله‌خان در این مقطع، مشارکت ایلات در ائتلاف‌های منطقه‌ای، نظیر پیمان چم‌اسپید، با حضور قشقایی‌ها(بیات، ۱۳۸۹: ۱۰۴-۱۰۱) و تلفیقی از ستیزه‌گری نظامی و چانه‌زنی سیاسی برای دستیابی به رسمیت اداری بود. پیشنهاد واگذاری

فرمانداری کهگیلویه به او، نشان‌دهنده بازگشت مرکز به منطق« امنیت اجاره‌ای » و اعطای امتیاز برای مهار پیرامون در شرایط ضعف بود (تقوی‌مقدم، ۱۳۷۷: ۴۵۳). این مقطع، تکرار الگوی قاجاری در لباسی نوین بود که در آن آلاکلنگ قدرت مجدداً به وضعیت «موازنه از طریق امتیاز» بازگشت. با اوج‌گیری نهضت ملی، آلاکلنگ بویراحمد دچار دوپارگی ساختاری شد. جناح عبدالله‌خان (سفلی) با پیوند زدن مطالبات خود به جبهه ملی و جناح رقیب (علیا) با تمایل به دربار، پیرامون را به عمق شکاف‌های سیاسی مرکز پرتاب کردند. این وضعیت نشان داد که پیرامون دیگر صرفاً به دنبال منابع محلی نیست، بلکه در پی ایفای نقش در آینده‌ی سیاسی ایران و تسهیم قدرت در آلاکلنگ ملی است.

وقوع کودتای۲۸ مرداد ۱۳۳۲، در حکم بازگشتِ ناگهانیِ «وزنه‌ی صُلب دولت» به سوی دیگر آلاکلنگ بود که منجر به سقوط آنی قدرتِ مانور پیرامون گردید. این رخداد، فرآیند «احیای فنری» ایل را متوقف و موازنه را به سود دربار سنگین کرد و پرده از یک واقعیت تلخ برداشت؛ پیرامون (بویراحمد) به دلیل صداقت ایلی و روحیه رزمی، همواره بارِ سنگینِ نبردها را به دوش می‌کشید، اما در لحظاتِ معامله‌ی نخبگان سیاسی وجه‌المصالحه قرار می‌گرفت. این تجربه، حسِ «تنها رها شدن» را در حافظه تاریخی ایل تثبیت کرد (طاهری، ۱۳۹۴: ۵۴۳). با تثبیت قدرت مرکز و حذف چهره‌هایی چون خسروخان بویراحمدی(همان: ۵۴۹)، عبدالله‌خان ضرغام‌پور با درکی رئالیستی از «پایان عصر خلأ قدرت»، راهبرد همکاری با دربار را برگزید. این تغییر رفتار، نه یک تسلیمِ ایدئولوژیک، بلکه یک «عقب‌نشینی استراتژیک» برای حفظ بقای فیزیکی ایل در برابر دولتی بود که اکنون با حمایت‌های بین‌المللی تقویت شده بود. دهه۳۰، دوران «سکوتِ معترضانه» و تعلیقِ درونی بود. ایل دریافت که مرکز دیگر نه با «تفنگِ برنو»، بلکه با «قانون و بوروکراسی» نظیر مقدمات اصلاحات ارضی به جنگِ ساختار ایلی آمده است. این حمله به «محور آلاکلنگ» (نظام مالکیت)، آتش زیر خاکستری را پدید آورد که در آغاز دهه ۴۰ به انفجار نهایی در «تنگ گجستان» انجامید.

مواجهه با «انقلاب سفید» منجر به دوپارگی رفتاری در ایل بویراحمد شد که نشان‌دهنده تفاوت در ادراکِ «وزنِ مرکز» و «جغرافیای قدرت» بود. نخبگان گرمسیر با حافظه‌ای آکنده از سرخوردگیِ پس از کودتای ۲۸ مرداد، به این ادراک رسیدند که آلاکلنگ قدرت به طور قطعی به سود مرکز سنگین شده است. لذا راهبرد«سازگاری مدنی »را برگزیدند. اکثریت با تسلیم در برابر اصلاحات ارضی، به دنبال حفظ جایگاه اجتماعی در نظم جدید بودند و اقلیت معترض نیز به جای «تفنگ»، به «حقوق و بوروکراسی» متوسل شدند. این تغییر فاز از سلحشوری به لابی‌گری، نشان‌دهنده پیروزی سیاست «نفوذ مویرگی» دولت در مناطق در دسترس‌تر بود. در مقابل، بویراحمد سردسیر (علیا و سفلی) به دلیل دوری جغرافیایی و حفظ پیوند عمیق با نظامِ مالکیتی قدیم، اصلاحات ارضی را نه یک برنامه نوسازی، بلکه «تیر خلاص» به محور آلاکلنگِ هویت خویش پنداشت. نبرد تنگ گجستان (فروردین ۱۳۴۲)، تجلی آخرین تلاش پیرامون برای «پرتابِ قهرآمیزِ قدرت» بود. این شورش، واکنشی رادیکال به انسداد مجاری تعامل سیاسی و تلاشی برای بازپس‌گیری قواعد بازی در جغرافیای سخت‌گذر بود که با پاسخ خردکننده نظامی و بمباران‌های هوایی مرکز مواجه شد. بنابراین، تفاوت در الگوی رفتاری دهه ۱۳۴۰، منجر به شکافی ساختاری در هویت سیاسی منطقه گردید که می‌توان آن را «تقسیم کار اجباری میان جغرافیا و سیاست» نامید. در میانه‌ی فرآیند استحاله ساختاری، اجرای «اصلاحات ارضی» به مثابه ضربه‌ای نهایی به بنیان‌های اقتصادی و هویتی ایل عمل کرد. در این مقطع، دولت پهلوی دوم با تغییری راهبردی، ابزار معیشت را مستقیماً علیه هویت و ساختار سیاسی ایل به کار گرفت تا ریشه اقتدار پیرامون را از طریق بازتعریف مالکیت زمین بخشکاند.

نبرد گجستان در ۳۱ فروردین ۱۳۴۲، تجلی خشمِ انباشته‌شده‌ی دهه‌های پیشین و دفاعی غریزی از «زیست‌جهانِ ایلی» بود. در این رویارویی، چریک‌های بویراحمدی با استفاده از استراتژی کمین در گلوگاه، ستون مکانیزه ارتش را در دره‌ای تنگ زمین‌گیر کردند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در این نقطه، مهارت رزمی به دلیل پیوند با جغرافیای سخت‌گذر، توانست بر تفوق تکنولوژیک مرکز غلبه کند. کشته شدن صاحب‌منصبان نظامی و غنیمت گرفتن تسلیحات مدرن، آخرین پیامِ اقتدارِ نظامی ایل به مرکز بود.

اگرچه بویراحمد در میدان رزم به پیروزی درخشانی دست یافت، اما در مقیاس کلان، این نبرد یک شکست استراتژیک بود. بر اساس مدل آلاکلنگ، مرکز ثقلِ قدرت در ایرانِ دهه ۴۰ دیگر بر پایه تفنگِ برنو استوار نبود؛ بلکه بر ستون‌های بوروکراسی، آموزش ملی و ادغام اقتصادی قرار داشت. دولت با بهره‌گیری از نیروی هوایی و بمباران‌های وسیع مناطق مسکونی و عشایری،

پارادایم جنگ را تغییر داد. بمباران‌ها نه تنها توان نظامی، بلکه اراده‌ی مقاومت در پیرامون را هدف گرفتند. گجستان ثابت کرد که دیگر برتری در میدان رزم برای حفظ موازنه کافی نیست؛ چرا که دولت با ابزارهای نوین، تکیه‌گاه‌های سنتی آلاکلنگ را از درون فروپاشیده بود.

سرکوب خونین پس از نبرد و اعدام رهبران شورش، در حکم تخته‌بند کردن دائم آلاکلنگ به سود مرکز بود. با حذف فیزیکی نخبگانِ ستیزه‌جو، پیرامون از «رهبری کاریزماتیک» تهی شد و آلاکلنگ قدرت در وضعیتی ایستا و فرودآمده قرار گرفت که تا سقوط سلطنت در سال ۱۳۵۷ ادامه یافت. پس از واقعه گجستان و اعدام سران ایل در سال ۱۳۴۳، آلاکلنگ قدرتِ ایلی بویراحمد که برای قرن‌ها در نوسانی پویا بود، به طور کامل قفل شد. از این پس، «امنیت ملی» نه از طریق موازنه با خوانین، بلکه از طریق حذف طبقه خانی و ایجاد پیوند مستقیم میان رعیت و بوروکراسیِ دولتی تأمین گردید. پیرامون عملاً هویت سیاسی مستقل خود را از دست داد و در سلسله‌مراتبِ اداریِ مرکز هضم شد. بر اساس مدل پژوهش در تحلیل قیام گجستان (۱۳۴۲) ، باید میان دو لایه‌ی محرک در جبهه‌ی پیرامون تفکیک قائل شد. لایه‌ی نخست؛ شورش نخبگان، به منظور حفظ وضع موجود بود. این لایه ماهیتی منفعت‌گرایانه (حفظ زمین و اقتدار خانی) داشت. به دلیل تضاد با منافع اقتصادی توده‌ها (اصلاحات ارضی)، این لایه با استقبال عمومی مواجه نشد؛ چرا که توده مردم، تقسیم زمین را به نفع خود می‌دیدند(سیاهپور، ۱۳۸۸: ۲۷۳). لایه‌ی دوم؛ حماسه گجستان (دفاع ارزشی) با کنشگری چهره‌هایی چون «ملا غلامحسین جلیل» شکل گرفت. او با پیوند دادنِ مبارزه به نهضت روحانیت و امام خمینی (ره)، ماهیت کنش ایل را از یک درگیری صنفی به یک قیام مذهبی–ارزشی تغییر داد (همان: ۲۹۲). از منظر سازه انگاری، در این مقطع، تقابل به سطح «ارزش‌ها» ارتقا یافت. پیرامون برای اولین بار به جای چانه‌زنی با مرکزِ مستقر برای امتیاز ، با مرکزِ آلترناتیو (روحانیت) پیوند خورد. این پیوند، مشروعیتی فراتر از جغرافیای ایل به آلاکلنگِ بویراحمد بخشید. اگرچه در کوتاه‌مدت، غلبه‌ی بوروکراسی نظامی پهلوی به سکونِ اجباری پیرامون انجامید، اما بذرهای هویتی جدیدی را کاشت که در سال ۱۳۵۷ دوباره به حرکت درآمد.

تأثیرات اجتماعی و اقتصادی و تحولات ساختاری نشان می‌دهد که دولت پهلوی دوم با اتخاذ یک رویکرد چندبعدی، «هزینه‌ی شورش» را برای جامعه ایلی به شکلی تصاعدی افزایش داد و موجب زمین‌گیر شدن پیرامون و گذار از سلحشوری به شهروندی شد. این فرآیند از طریق تغییر ماهوی در دو حوزه کلیدی رخ داد. گذار از «دامداری کوچ‌رو» به «کشاورزی یکجانشین و اسکان اجباری»، ایل را عملاً زمین‌گیر کرد. کوچ، نه تنها یک روش تولید، بلکه «موتور تحرک نظامی» ایل بود که به آن‌ها اجازه می‌داد در ارتفاعات از استراتژی ضربه و فرار استفاده کنند. با تثبیت فیزیکی ایل در نقاط جغرافیایی مشخص، پیرامون قابلیت «پرش‌های ناگهانی» در آلاکلنگ قدرت را از دست داد و تحت نظارت مستقیمِ بوروکراسی مرکز قرار گرفت. از سویی دیگر، دولت با استفاده از ابزارهای فرهنگی نظیر مدارس عشایری و تغییر زبان رسمی و اداری، پیرامون را در هاضمه‌ی مرکز ادغام کرد. این فرآیند باعث شد آلاکلنگِ قدرت که روزگاری با «نیروی نظامی» جابه‌جا می‌شد، در پایانِ دوره پهلوی دوم به نفعِ بوروکراسیِ مرکز به یک سکونِ ساختاری برسد. با این حال، یافته‌های پژوهش هشدار می‌دهد که این سکون، به معنای نابودی قطعی انرژی پیرامون نبود. دولت پهلوی به اشتباه، «سکون اجباری» را با «رضایت عمومی» یکسان پنداشت. این انرژیِ پتانسیل که در پی سرکوبِ در لایه‌های زیرین جامعه انباشته شده بود، در قالب هویت مذهبی بازتولید شد. واکاوی عصر پهلوی دوم نشان می‌دهد که ایل بویراحمد، اگرچه همچنان در موقعیت «مقاومت ساختاری» قرار داشت، اما ماهیتِ ابزارهای کنترلِ مرکز در قبال آن دچار دگردیسی ماهوی شد. تفاوت بنیادین این دوره با عصر پهلوی اول، در تغییر راهبرد از سرکوب نظامیِ عریان به نفوذ بوروکراتیک و توسعه‌ی ادغام‌محور بود.

بر اساس نظریه مرکز–پیرامون و مدل آلاکلنگ قدرت در دوره پهلوی دوم؛ گذار از سخت‌افزار به نرم‌افزار، دولت از تلاش برای حذف فیزیکی و خرد کردن استخوان‌بندی ایل به سمت مدل تغییر مرکز ثقل حرکت کرد. در این مدل جدید، مرکز به جای تلاش برای شکستنِ تخته‌ی آلاکلنگ، با تزریق وابستگی‌های اداری، آموزشی و معیشتی، نقطه‌ی اتکای قدرت را به گونه‌ای جابه‌جا کرد که وزنه‌ی پیرامون حتی با وجود حفظ هویت ایلی دیگر توانِ تکان دادنِ ساختار قدرت را نداشته باشد.

اگرچه پهلوی دوم موفق شد با استفاده از نرم‌افزار توسعه و ابزارهایی نظیر سپاه دانش، جاده‌سازی و اصلاحات ارضی، قدرتِ نظامی ایل بویراحمد را مستهلک کرده و آلاکلنگ را به یک سکونِ تحمیلی بکشاند، اما در لایه‌ی عمیق‌تر دچار یک شکست بنیادین شد. ناکامی مرکز در ارائه یک جایگزینِ هویت‌بخشِ اقناع‌کننده که بتواند جایگزین غرور و استقلالِ تاریخی ایل شود، منجر به ایجاد یک خلاء معنایی گردید. این خلاء هویتی باعث شد که بویراحمدی‌ها در آستانه سال ۱۳۵۷، انرژیِ سرکوب‌شده‌ی خود را با آرمان‌های مذهبی و انقلابی پیوند بزنند. در واقع، پیرامون در این مقطع، توازن آلاکلنگ را نه برای کسب خودمختاری محلی، بلکه برای تغییر اصلِ ساختارِ قدرت در مرکز بر هم زد و از یک کنشگر حاشیه‌ای به یک نیروی پیشران در تغییر کلانِ سیاسی بدل شد. یافته های پژوهش حاضر نشان داد رفتار سیاسی ایل بویراحمد در قبال نظمِ مرکز، سه مرحله‌ی متمایز را پشت سر گذاشت که نشان‌دهنده واکنشِ پیرامون به فشارهای ساختاری دولت پهلوی است. رابطه ایل بویراحمد و دولت مرکزی در عصر پهلوی، نه یک ستیز دائمی و بی‌معنا، بلکه تابعی از یک «منطق موازنه» در قالب مدل آلاکلنگ قدرت بود. این مدل در طول نیم‌قرن، سه مرحله اصلی را پشت سر گذاشت تا در نهایت به استحاله‌ی کامل پیرامون در مرکز انجامید. در مرحله نخست ، مرکز با تمرکز بر اقدامات نظامی، سعی در حذف فیزیکی پیرامون داشت. آلاکلنگ در این مقطع به صورت قهرآمیز به سمت مرکز سنگین شد، اما به دلیل نادیده گرفتن ، سایر متغیرها به ثبات نرسید و با اولین خلأ قدرت (۱۳۲۰)، پیرامون با انرژی فنری مضاعفی به بالا پرتاب شد. در مرحله دوم دوران گذار ۱۳۲۰-۱۳۳۲، با تضعیف مرکز، ایل از حالت تدافعی به کنشگری سیاسی تغییر وضعیت داد. نخبگان ایلی با درک هوشمندانه از طریق امتیاز گرفتن، به دنبال موازنه و رسمیت‌بخشی به اقتدار خود بودند. آلاکلنگ در این دوره در وضعیت نوسان آزاد قرار داشت که طی آن ایل بویراحمد نه تنها در پی منابع محلی، بلکه در جستجوی سهمی از قدرت ملی (پیوند با نهضت ملی نفت) برآمد.

مرحله سوم، نبرد گجستان در سال ۱۳۴۲، نقطه عطف و آخرین خیزِ نظامی آلاکلنگِ سنتی و استحاله ساختاری و ادغام بوروکراتیک (دهه ۴۰ و ۵۰)بود. با فروریختنِ اقتدارِ خوانین، ایل از یک «واحد نظامی-سیاسی» به یک «جامعه‌ی متقاضی خدمات» تبدیل شد. در این فاز، همگرایی شدیدی میان پیرامون و مرکز شکل گرفت. بویراحمدی‌ها با درک تغییرِ قواعدِ بازی، به شکلی انبوه وارد بدنه‌ی آموزش و پرورش، ارتش و ادارات دولتی شدند. در واقع، «تفنگ» جای خود را به «قلم» و «کارت پرسنلی» داد تا چانه‌زنی برای کسب قدرت ، در راهروهای ادارات دنبال شود. دولت پهلوی دوم با حمله به «محور آلاکلنگ» (نظام مالکیت ارضی)، تکیه‌گاه‌های سنتی قدرت ایلی را فروپاشید. در سال‌های منتهی به انقلاب، بویراحمد از یک «تهدید امنیتی» برای تمامیت ارضی، به یک «جامعه‌ی شهروندی» تغییر هویت داد. آلاکلنگ قدرت در این مقطع عملاً متوقف شد؛ نه به این دلیل که مرکز پیروز شده بود، بلکه به این دلیل که دولت، طرفِ مقابل خود را در آلاکلنگ از «ایلِ خودمختار» به «شهروند/کشاورزِ وابسته» تغییر داده بود . در نهایت، در بهمن ۱۳۵۷، این انرژی در یک پیوند استراتژیک با «مرکزِ آلترناتیو» (روحانیت)، از حالت پتانسیل به جنبشی تغییر کرد و با شکستنِ تخته‌ی آلاکلنگِ پهلوی، کل سیستم سیاسی ایران را دگرگون ساخت.

این گذارِ سه مرحله‌ای نشان می‌دهد که امنیت ملی در مناطق عشایری، زمانی پایدار شد که دولت توانست از «امنیتِ فیزیکی» (سرکوب) به سمت «امنیتِ ساختاری» (ادغام معیشتی و اداری) حرکت کند. از منظر توسعه‌ی سیاسی، مقاومتِ مستمر بویراحمدی‌ها در برابر سیاست‌های ادغام حذفی پهلوی، در نهایت به یک دستاوردِ ساختاریِ بی‌بدیل منجر شد. محمد بهمن‌بیگی در تحلیلی هوشمندانه در کتاب «بخارای من ایل من»، شکل‌گیری استان مستقل کهگیلویه و بویراحمد را محصولِ مستقیمِ ایستادگی این ایل در برابرِ «توسعه‌طلبیِ سه قطب قدرتمند همسایه» (بختیاری، قشقایی و بهبهانی) می‌داند(بهمن‌بیگی، ۱۳۸۴: ۳۳۲). در چارچوب مدل آلاکلنگ، بویراحمدی‌ها با امتناع از هضم شدن در ساختارهای قدرتِ رقبای منطقه‌ای، توانستند هویتِ جغرافیایی و اداریِ مستقلی را بر مرکز تحمیل کنند. تأسیس «فرمانداری کل کهگیلویه و بویراحمد» در سال ۱۳۴۲ (درست پس از وقایع گجستان)، واکنشی بوروکراتیک برای مهار منطقه بود، اما در بطن خود، رسمیت‌یافتنِ مرزهای وجودیِ ایلی بود که حاضر نشد وزنه‌ی خود را در آلاکلنگِ قدرت به نفع بلوک‌های قدرت همسایه رها کند. این استقلال اداری، پیروزیِ «ژئوپلیتیک پیرامون» بر «تمرکزگراییِ انتزاعیِ مرکز» محسوب می‌شد. با این حال، این سکونِ آلاکلنگ باردیگر در بستری کاملاً متفاوت و ملی در بهمن ۱۳۵۷ با ورود یک بازیگر جدید (ایدئولوژی مذهبی)، به حرکت درآمد.

## نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف واکاوی نسبت میان ایل بویراحمد و امنیت ملی ایران در بازه زمانی ۱۳۵۷-۱۲۸۵ به سرانجام رسید. یافته‌های تحقیق، فرضیه اصلی پژوهش مبنی بر «پایبندی بنیادین ایل بویراحمد به امنیت ملی و تمامیت ارضی ایران» را به اثبات رساند.

نتایج تفصیلی این سنتز نظری و تاریخی به شرح ذیل است:

۱. تبیین تقابل به مثابه «تلاش برای توازن» نه واگرایی: بر اساس مدل «آلاکلنگ قدرت»، مشخص گردید که کنش‌های اعتراضی و نظامی ایل بویراحمد در دوران قاجار و پهلوی، نه حرکتی علیه کیان ملی، بلکه واکنشی عقلانی برای بازگرداندن تعادل به موازنه‌ای بود که دولت مرکزی با سرکوب نظامی و نوسازی آمرانه بر هم زده بود. ایل بویراحمد با درک «پیرامونیت سخت» خود، هرگز به دنبال خروج از جغرافیای سیاسی ایران نبود؛ بلکه تلاش می‌کرد تا جایگاه و هویت خود را در درون این جغرافیا تثبیت و صیانت نماید.

۲. تفکیک میان «دولت‌ستیزی» و «کشورزدایی»: یافته‌های تاریخی نشان داد که واگرایی‌های ایل، صرفاً متوجه «ساختار بوروکراتیک و سرکوبگر دولت مرکزی» بوده است. شواهد متقن تاریخی، از جمله مقاومت در برابر نفوذ بیگانگان و امتناع از همکاری با عوامل خارجی در بحران‌های ملی، ثابت کرد که در «امنیت بین‌اذهانی» ایل، حفظ مرزها و استقلال ایران یک اصل لایتغیر بوده است. بویراحمدی‌ها نشان دادند که می‌توان منتقد یا معترضِ دولت بود، اما همزمان در صف مقدمِ صیانت از «عرق ملی» ایستاد.

۳. شکست برچسب‌زنی امنیتی مرکز: این پژوهش ثابت کرد که بازنمایی ایل تحت عناوینی نظیر «اشرار» یا «یاغی» از سوی مرکز، یک خطای ادراکی-راهبردی بوده است. این برچسب‌زنی‌ها نه تنها واقعیتِ «عقلانیت معیشتی-هویتی» ایل را نادیده می‌گرفت، بلکه مانع از تبدیل پیرامون به یک ظرفیت راهبردی برای امنیت ملی می‌شد. ایل بویراحمد با ایستادگی بر هویت خود، در واقع از تکثر فرهنگی ایران دفاع کرد که خود یکی از ارکان پایدار امنیت ملی است.

۴. پیوند به انقلاب اسلامی؛ بلوغِ کنشگریِ ملی: پیوستنِ قاطعِ ایل به جریان انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷، تبلور نهایی پیوندِ این پیرامون به سرنوشتِ ملی بود. با فروپاشی تکیه‌گاهِ قدیمیِ قدرت (نهاد خانی)، ایل تکیه‌گاه جدید خود را در «مرجعیت مذهبی» یافت تا نه برای یک مطالبه‌ی محلی، بلکه برای تغییرِ ساختارِ کلِ کشور اقدام کند. این حرکت، عالی‌ترین سطحِ مشارکتِ یک نهاد پیرامونی در بازتعریفِ امنیت و سیاستِ ملی ایران محسوب می‌شود.

## پیشنهادات راهبردی

الف) در حوزه پژوهشی:

۱. بازخوانی تاریخ ایلات به عنوان «تاریخ مقاومت ملی»: پیشنهاد می‌شود پژوهشگران با عبور از روایت‌های «مرکزمحور»، نقش ایلات و عشایر (به‌ویژه بویراحمد) را در حفظ استقلال ایران در برابر جریانات واگرا و نفوذ بیگانگان، به عنوان بخشی از دکترین امنیت ملی ایران تدوین کنند.

۲. کاربست مدل آلاکلنگ در مدیریت بحران: پیشنهاد می‌گردد مدل نظری «آلاکلنگ قدرت» برای تحلیل چالش‌های معاصر در مناطق پیرامونی، جهت پیش‌بینی رفتار کنشگران و جلوگیری از تبدیل مطالبات هویتی به تنش‌های امنیتی به کار گرفته شود.

ب) در حوزه سیاست‌گذاری:

۱. جایگزینی «امنیت سخت» با «امنیت پایدار هویتی»: سیاست‌گذاران باید با پذیرش فرضیه وفاداری پیرامون به ایران، مدل‌های نظارتی را از کنترل نظامی به سمتِ «مشارکت راهبردی» نخبگان محلی در مدیریتِ ملی تغییر دهند.

۲. ترمیم حافظه تاریخی: ضرورت دارد دستگاه‌های فرهنگی و رسانه‌ای، تصویرِ «یاغی‌گری» ساخته شده توسط پهلوی از ایل بویراحمد را با تصویرِ واقعیِ «مرزبانان سلحشور و وفادار به کیان ملی» جایگزین کنند تا پیوند عاطفی و هویتی مرکز-پیرامون بیش از پیش تقویت گردد.

**جدول ۱. تحلیلِ تطبیقیِ الگویِ تعاملِ مرکز-پیرامون (ایل بویراحمد) بر مبنای مدل آلاکلنگِ قدرت**

| ردیف | شاخص تحلیلی | عصر قاجار | پهلوی اول | پهلوی دوم |
|---|---|---|---|---|
| ۱ | وضعیت الاکلنگ قدرت | نوسان نرم و موازنه سنتی | تنش شدید و انجماد اجباری ایل | تلاش برای حذف صندلیِ قدرت ایلی |
| ۲ | موضع در پیوستارها | همزیستی و تعامل حداکثری | منازعه و تقابل مستقیم | تقابل ساختاری و اداری |
| ۳ | نقش دولت مرکزی | بازیگر هم سطح در الاکلنگ | سرکوبگر و متخاصم | معمار و نوساز آمرانه |
| ۴ | رویکرد به بیگانه | بیگانه‌ستیزی فعال و میدانی | بیگانه‌ستیزی در انزوا | بیگانه‌ستیزی ملی‌گرایانه |
| ۵ | ابزار اصلی (متغیر غالب) | ترکیب منعطفِ نان و باج | غلبه مطلق ارتش (گاز و قهر) | گاز تکنولوژیک + نانِ رانتی |
| ۶ | پیامد امنیتی | ترکیبی از تحریم معیشتی، تطمیع نخبگان و سرکوب نظامی (نان، باج و گاز) توزیع سنتی تطمیع نخبگان و تحریم معیشتی(باج و نان) | غلبه مطلق ارتش (گاز و چماق) | تکنولوژیِ گاز (سرکوب مدرن) + نانِ مشروط (توسعه آمرانه) |

## منابع


آبراهامیان، یرواند. (۱۳۸۴). ایران بین دو انقلاب. ترجمه احمد گل‌محمدی و محمدابراهیم فتاحی. تهران: نشر نی.

آشوری، داریوش. (۱۳۷۳). دانشنامه سیاسی. ویرایش دوم. تهران: انتشارات مروارید.

اشمیت، کارل. (۱۳۹۰). الهیات سیاسی: چهار فصل در باب مفهوم حاکمیت. ترجمه لیلا چمن‌خواه. تهران: نشر نگاه معاصر.

اشمیت، کارل. (۱۳۹۳). مفهوم امر سیاسی. ترجمه منصور انصاری. تهران: نشر ققنوس.

اقتداری، احمد. (۱۳۷۵). خوزستان و کهگیلویه و ممسنی. تهران: مؤسسه فرهنگی آیات.

امان‌اللهی بهاروند، سکندر. (۱۳۷۰). قوم لر: پژوهشی درباره پیوستگی قومی و پراکندگی جغرافیایی لرها در ایران. تهران: انتشارات آگاه.

بهمن‌بیگی، محمد. (۱۳۸۴). بخارای من ایل من. شیراز: انتشارات تخت‌جمشید.

بیات، کاوه. (۱۳۸۹). نبرد سمیرم: انگلیسی‌ها، قشقایی‌ها و جنگ دوم جهانی. تهران: نشر خجسته.

تقوی‌مقدم، سید مصطفی. (۱۳۷۷). تاریخ سیاسی کهگیلویه. تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی.

تقوی‌مقدم، سید مصطفی. (۱۳۸۹). امنیت در دوره رضا شاه. تهران: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران.

حسینی فسائی، حسن. (۱۳۸۲). فارسنامه ناصری. تصحیح منصور رستگار فسایی. تهران: انتشارات امیرکبیر.

حسینی منشی، محمد میرک‌بن مسعود. (بی‌تا). ریاض‌الفردوس خانی. نسخه دیجیتال: مراکز تحقیقات علوم کامپیوتری علوم اسلامی.

روشندل، جلیل. (۱۳۸۷). امنیت ملی و نظام بین‌المللی. تهران: انتشارات سمت.

روشنفکر، محمدمهدی. (۱۳۹۷). نوسازی و جامعه ایلی بویراحمد در دوره پهلوی. تهران: نشر مورخان.

سیاهپور، کشواد. (۱۳۸۸). قیام عشایر جنوب (۱۳۴۱–۱۳۴۳). تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی.

صدری، ستار. (۱۳۹۵). بررسی اوضاع سیاسی، اجتماعی ایل بویراحمد بین سال‌های ۱۳۰۴ تا ۱۳۲۰. یاسوج: انتشارات چویل.

صفی‌نژاد، جواد. (۱۳۶۸). عشایر مرکزی ایران. تهران: انتشارات امیرکبیر.

طاهری، عطا. (۱۳۹۴). کوچ کوچ: تجربه نیم قرن زندگی در کهگیلویه و بویراحمد. تهران: نشر سخن.
غفاری، یعقوب. (۱۳۷۸). تاریخ اجتماعی کوه گیلویه و بویراحمد. اصفهان: انتشارات گل‌ها.
موسوی‌اصل، احسان. (۱۳۹۰). سادات سرزمین آریوبرزن. یاسوج: انتشارات چویل.
نبوی، سید عباس. (۱۳۸۶). فلسفه قدرت. چاپ دوم. تهران: سازمان سمت.
نقیب‌زاده، احمد. (۱۳۷۹). دولت رضا شاه و نظام ایلی. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
نیک‌اقبالی، سعادت. (۱۳۹۴). کهگیلویه و بویراحمد سرزمین ناشناخته‌های با شکوه. یاسوج: چاپخانه نقره‌آبی.
نیک‌خلق، علی‌اکبر و عسگری‌نوری، حبیب‌الله. (۱۳۹۰). زمینه جامعه‌شناسی عشایر ایران. تهران: انتشارات چاپخش.
اکبری، محمدعلی و واعظ، نفیسه. (۱۳۸۸). «بازخوانی ماهیت دولت پهلوی اول». مجله تاریخ ایران (دانشگاه شهید بهشتی). دوره ۵، شماره ۶۳، صص ۱-۳۰.
داودی، علی‌اصغر. (۱۳۹۱). «امنیت از نگاه مکتب سازه‌انگاری». فصلنامه مطالعات سیاسی. سال چهارم، شماره ۱۶، صص ۵۰-۲۹.
روشنفکر، محمدمهدی و معینی‌رودبالی، رضا. (۱۴۰۰). «قانون خدمت نظام وظیفه و جامعه ایلی؛ با تکیه بر ایل بویراحمد». فصلنامه علمی مطالعات تاریخی جنگ. دوره پنجم، شماره اول (پیاپی ۱۵)، صص ۴۷-۶۷.
روشنفکر، محمدمهدی. (۱۴۰۴). «نقش رهبری دینی و سیاسی آیت‌الله ملک‌حسینی در جهت‌دهی عشایر کهگیلویه و بویراحمد در انقلاب اسلامی». تحقیقات اسنادی انقلاب اسلامی. سال هفتم، شماره ۱۳، صص ۳۹۵-۴۳۶.
سیاهپور، کشواد. (۱۳۹۶). «جایگاه اجتماعی-سیاسی کدخدا در نظام ایلی: مطالعه موردی ایل بویراحمد از ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۳ هجری شمسی». ماهنامه انسان‌شناسی. سال چهاردهم، شماره ۲۴، صص ۱۰۷-۱۲۷.
عباسی نصرآباد سفلی، عبدالرسول؛ راسخ، کرامت‌الله و کریمی، مجیدرضا. (۱۴۰۰). «تاثیر اسکان اجباری عشایر بر ساختار اجتماعی قوم لر استان کهگیلویه و بویراحمد در عصر پهلوی». فصلنامه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی. دوره ۱۲، شماره ۴۷، صص ۲۰۷-۲۳۶.
نامه نور (۱۳۶۰). «ویژه‌نامه هنر و فرهنگ ایل بویراحمدی». شماره‌های ۱۱ و ۱۲، صص ۱۲۴-۱۳۲. (به کوشش جمعی از پژوهشگران محلی).

## References

Abrahamian, E. (2005). *Iran Between Two Revolutions*. Translated by Ahmad Golmohammadi and Mohammad Ebrahim Fattahi. Tehran: Ney Publishing. [In Persian]
Ashouri, D. (1994). *Political Encyclopedia* (2nd ed.). Tehran: Morvarid Publications. [In Persian]
Schmitt, C. (2011). *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. Translated by Leila Chamankhah. Tehran: Negah-e Moaser Publishing. [In Persian]
Schmitt, C. (2014). *The Concept of the Political*. Translated by Mansour Ansari. Tehran: Qoqnoos Publishing. [In Persian]
Eghtedari, A. (1996). *Khuzestan, Kohgiluyeh, and Mamasani*. Tehran: Ayat Cultural Institute. [In Persian]
Amanollahi Baharvand, S. (1991). *The Lor People: A Study of the Ethnic Continuity and Geographical Distribution of the Lors in Iran*. Tehran: Agah Publications. [In Persian]
Bahmanbeigi, M. (2005). *My Bukhara, My Tribe*. Shiraz: Takht-e Jamshid Publications. [In Persian]
Bayat, K. (2010). *The Battle of Semirom: The British, the Qashqai, and World War II*. Tehran: Khojasteh Publishing. [In Persian]
Taghavi-Moghadam, S. M. (1998). *The Political History of Kohgiluyeh*. Tehran: Institute for Political Studies and Research. [In Persian]
Taghavi-Moghadam, S. M. (2010). *Security During the Reza Shah Era*. Tehran: Institute for Contemporary History of Iran. [In Persian]
Hosseini Fasaei, H. (2003). *Farsnameh-ye Naseri*. Edited by Mansour Rastgar Fasaei. Tehran: Amirkabir Publications. [In Persian]

Hosseini Monshi, M. M. (n.d.). *Riyaz al-Ferdows Khani*. Digital edition: Islamic Sciences Computer Research Centers. [In Persian]

Roshandel, J. (2008). *National Security and the International System*. Tehran: SAMT Publications. [In Persian]

Roshanfekr, M. M. (2018). *Modernization and the Boyer-Ahmad Tribal Society During the Pahlavi Era*. Tehran: Morakhan Publishing. [In Persian]

Siahpour, K. (2009). *The Uprising of the Southern Tribes (1962–1964)*. Tehran: Institute for Political Studies and Research. [In Persian]

Sadri, S. (2016). *A Study of the Political and Social Conditions of the Boyer-Ahmad Tribe Between 1925 and 1941*. Yasuj: Chavil Publications. [In Persian]

Safi-Nejad, J. (1989). *The Tribes of Central Iran*. Tehran: Amirkabir Publications. [In Persian]

Taheri, A. (2015). *Kuch Kuch: Half a Century of Life Experience in Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad*. Tehran: Sokhan Publishing. [In Persian]

Ghaffari, Y. (1999). *The Social History of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad*. Isfahan: Golha Publications. [In Persian]

Mousavi-Asl, E. (2011). *The Sayyids of the Land of Ariobarzan*. Yasuj: Chavil Publications. [In Persian]

Nabavi, S. A. (2007). *The Philosophy of Power* (2nd ed.). Tehran: SAMT Publications. [In Persian]

Naghibzadeh, A. (2000). *The Reza Shah State and the Tribal System*. Tehran: Center for Documents of the Islamic Revolution. [In Persian]

Nik-Eghbali, S. (2015). *Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad: A Land of Magnificent Unknowns*. Yasuj: Noghre-Abi Printing House. [In Persian]

Nik-Khalgh, A., & Asgari-Nouri, H. (2011). *Foundations of the Sociology of Iran's Nomadic Tribes*. Tehran: Chapakhsh Publications. [In Persian]

Akbari, M. A., & Vaez, N. (2009). Reconsidering the nature of the First Pahlavi state. *Journal of Iranian History (Shahid Beheshti University)*, 5(63), 1–30. [In Persian]

Davoudi, A. A. (2012). Security from the perspective of constructivism. *Political Studies Quarterly*, 4(16), 29–50. [In Persian]

Roshanfekr, M. M., & Moeini-Roodbali, R. (2021). The military conscription law and tribal society, with an emphasis on the Boyer-Ahmad tribe. *Scientific Quarterly of Historical Studies of War*, 5(1), 47–67. [In Persian]

Roshanfekr, M. M. (2025). The role of the religious and political leadership of Ayatollah Malek-Hosseini in directing the tribes of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad during the Islamic Revolution. *Documentary Research on the Islamic Revolution*, 7(13), 395–436. [In Persian]

Siahpour, K. (2017). The socio-political status of the *Kadkhoda* in the tribal system: A case study of the Boyer-Ahmad tribe from 1941 to 1944. *Anthropology Monthly*, 14(24), 107–127. [In Persian]

Abbasi Nasrabad Sofla, A. R., Rasekh, K., & Karimi, M. R. (2021). The impact of the forced settlement of nomadic tribes on the social structure of the Lor people in Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province during the Pahlavi era. *Political and International Research Quarterly*, 12(47), 207–236. [In Persian]

*Nameh Noor*. (1981). Special issue on the art and culture of the Boyer-Ahmad tribe, Issues 11–12, 124–132. (Compiled by a group of local researchers). [In Persian]

*Abrahamian, E. (1982). Iran Between Two Revolutions. Princeton: Princeton University Press.*

*Schmitt, C. (2005). Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty. Translated by George D. Schwab. Chicago: University of Chicago Press.*

*Schmitt, C. (2007). The Concept of the Political. Expanded Edition. Translated by George Schwab. Chicago: University of Chicago Press.*

*Amanolahi-Baharvand, S. (1986). The Tribes of Iran: The Tribes of Luristan. New York: St. Martin's Press.*